

דווינסק – ה'אור שמח' והרוגצ'ובר. בשנת תרס"ג נשא את רחל בתו של הרוגצ'ובר, ולאחר כמה שנים, בשנת תר"ע, נבחר בתמיית הראי"ה קוק צ"ל לרביה של פתח תקוה. י"ז שנים שימוש בקודש בתפקיד זה בהצלחה רבה, עד שנלקח לבית עולמו באופן פתאומי בשליחי שנת תרפ"ג, לפני הגיעו לגיל מ"ג. נוגעים לבב הדברים שכותבתה אלמנתו כפתחה לקובץ מחידושים שהוציאו לאור חברי הרכבים אחרי פטירתו: 'הנני בהאה קרבן תודה להקהל העדה הקדושה עדת פ"ת יצ"... שהו' לו לעזר ולסייע בעבודת הציבור, וידעו לכבדו בחו"ם וכבדו במותו, ולהעירך את גודל כבוד תורתו ועבודתו, זכרה להם אלוקים לטובה!' אשרי הרב שזכה ליחס כזה מקהילתנו על כל גוניה. כבר לפני שנים רבות י"ם הרמ"ץ נריה צ"ל את הוצאה כל כתבי לאור, וגייס לכך תלמיד חכם מפ"ת, הרב אוריה דמן, שהקדיש לכך ימים ולילות, עד שהצליח להוציא לאור ספר משובח וערוך למופת: *USARTOT TSHUVOT* בכל חלקי השו"ע, כל התלמוד, חידושים בכל חלקו הש"ס, וכן عشرות אגרות בעסקים ציבורי בעניינים שונים, חלקן עוסקות בענייני פיתוח המושבה פ"ת בחומר וב嗣ק ברוח, ואחרות בנושאי רבניים כללים בארץ, בדור המעבר שבין השלטון העותומני לבין תקופת המנדט הבריטי, עם ראשית הקמת מוסדות היישוב וייסוד הרבנות הראשית לישראל ועוד. בסוף הספר צורפו عشرות חוות ומעשי בית דין שהcinן הרב ציטרמן, ואחריהם מפתח מפורט לעניינים, מקורות, אישים וכו'. אי אפשר שלא להזכיר במיוחד את הקונטרס הרחב (כ-130 עמ!) והמרתק בראש הספר העוסק בקורות חייו של הרב צ"ל, שגם עליו עמל הרב דמן הרבה, ובו הוא פורש לפניו את מעשי ומחשבותיו של רב צער, נמרץ, אוהב העם והארץ, שהטיל את כל כובד משקלו כדי לעזור את שטף החלומות מצד אחד – וכי להרבות תורה בפ"ת ובכל ארץ ישראל מצד שני, ונחשב בזמןו לאחד מחשובי הרכבים בארץ בתרותו ובעסקנותו הציבורית ולאחת התקאות של הרבונות בדור הבא, עד שנפטר בדמי ימי. המהדריר מוסיף ומתאר את מאמץ הרכבים של אלמנתו להדייס את כתבי בעל המנוח – וזה"כ גם להציג את כתבי אביה הגאון שנפטר בתרצ"ג, איך שנעשה לטור גוב הארי והצליחה במיסירות נפש לצלם את אלף הדפים של כתבי אביה ולשלוח אותם לארצאות הבריטית, והמשיכה בכך ממש עד לכינוסת הנאצים לדווינסק, אז נרצה עמו שאור יהוד' העיר (עי' עלvr בgal 'המעין' ניסן תש"ע עמ' 3-4).

ישר כוחו של הרב דמן על ההדרה המעליה והמקפדת, שעשויה חד עם החיים ועם המתים.

הdag. דרשת הרב צ"ל בטקס הנחתת דגל הגוז-העברי לשומרת בחורבת רבי יהודה החסיד. הרב צבי טאו, פנימי – לא מוגה. ירושלים, עמותת שירות ישראל, תש"ע. ע"ד עמ: (052-7463317)

ב'המעין' ניסן תש"ט [מט, ג] עמ' 55 ואילך פרסם הרב ארי יצחק שבט, איש כוכב השחר המרצח במכילת 'אורות' שבאלקנה, את דרשת הרב קוק צ"ל בעת הכנסתת דגל הגוזדים העבריים לבית הכנסת 'ଘורה', ע"פ העתק מודפס במכונות כתיבה שנמצא באחד הארכינויים, כשהוא מוסיף לו מבוא היסטורי וביאורים טכניים, מקורות והשואות. ב gal טבת תש"ע [ג, ב] עמ' 96 ואילך הוסיף הרב שבט תיקונים והערות לאותה דרשא, בעיקר על פי כתה"י המקורי שקיבל מר"ץ נוימן מירושלים בעקבות פרסום המאמר הראשון. הדרשא זו, המתארת את שימושם של דגל וצבא בעם ישראל מהפן הרוחני והערבי, עשתה רושם, והרב צבי ישראלי טאו שליט"א אף העביר אליה סיירה של שיעורים לתלמידי ישיבת 'הר המור', ושיעורים אלו נערכו ונאספו לחוברת מרשימה בשם 'הdag' שנוסף לה נספחים שונים. מפלי אל פעם חדש עד כמה ניתן לדקדק בדברי הרב קוק צ"ל ולמצוא בהם טעמי חדשניים ומשמעותיים, ובעה"ה גם אקטואליים. כך למשל כתוב הראי"ה בטור דבריו (עמ' לה בחוברת) שאחר שירשו שלום עולמי עדין "העולם צריך להעידן התמצית", שהאנושיות משתכלה על ידו בעשור החדשונים המיוחדים של כל אומה, זהה החסרון תשלים נססת ישראל"; ומסביר הרב טאו: האפשרות של התפתחות האנושות מתוך מלחמות ומאבקים בלתי-פוסקים תוכננה על ידי ההשגחה العليונה לתקופות בהן לבל העולם, עם ישראל במלוא תפארתו, לא התגלה עדין לעיני כל; במצב זה יש צורך רקם מאבקים ומלחמות כדי שיתפתחו הקווים היהודיים השונים שבכל עם ועם. אך לעתיד לבוא עם ישראל יתעלה ויתרומם עד של כל סגולתו וכוחו הרוחני יצאו אל הפועל, וזה הוא ידריך את כל העמים ויבילו אותן להוציא את כוחותיהם הלאומיים אל הפעול בצורה המaira והאידיאלית ביותר, כל עם לפי תכונתו. שנצחה ונניה ונראה. רק כמה הערות: א. בתקילת הרקע ההיסטורי לחוברת (עמ' ז) נכתב שהכנסת הדגל לחורבה' התקרכה בשנת תרפ"ה, אך הרב שבט הוכיח באופן משכנע במאמרו הראשון הנ"ל הע' 2 שהטקס התקיים בחנוכה תרפ"ג. ב. בעמ' ח מוזכרת אגרת תנמד מאגרות הראי"ה אותה כתוב הרב צ"ל רקzeitig הדת של הגוז העברי בזמן מלחתת העולם הראשתונה בשחוות אנגליה, ואוטו קצין מכונה בחוברת "רב רעווענד פלק". אולם 'רעוענד' אינו שם פרטיא אלא תפkid – אחראי לענייני דת (בדרך כל כומר נוצרי – אך כך מכונה גם בעל תפkid מקביל בדתוות אחרות). בכל אופן לא נראה שהוא שאותו פלק היה בעל ידע בהלה (עי' במאמר הראשון הנ"ל הע' 51), כך שבכל מקרה התייבא 'רב'ean מיזורת (כך הוא גם לגבי אגרת תנמד המזכרת בעמ' יד). ג. כמה תיקונים שתיקן הרב שבט על פי כתה"י המקורי במאמרו השני לא תוקן בנוסח שחוברת: כך נכתב בעמ' כב 'רגש אצלי' במקום 'רגש אציל', בעמ' ל' 'AMILAAM' במקום 'AMILAIHM', ובעמ' מה 'לטורתנו הקדשה' במקום 'לטורתו הקדשה'. ד. התייבא 'לאמר' שנוספה בסוגרים מרובעים בעמ' נא מיותרת, יענ"ש.

אתרוגי ארץ-ישראל. בירור מסורת קדומות של אתרוגי ארץ-ישראל בעת החדשה. זהר עמר. מוה צוף, תשע"א. 85 עמ: (amarzoh@gmail.com)

לפני שנה, בಗלוון תשרי תש"ע (ג, א עמ' 115-116), כתבתי על הספר 'ארבעת המינים', עיונים הלכתיים במבט היסטורי, בוטני, וארץ-ישראל' של פרופ' עמר, בו בין השאר דין המחבר בזיהוי האתרוגים לסוגיהם השונים, ובנושא הרכבת האתרוגים – שאלת שימושם הרבה הדורות האחרונות. הספר החדש עוסק הפעם אף ורק בעין זה, וליתר דיוק – בזיהוי ואבחנת האתרוגים השונים הגדלים ומשוקים היום בארץ: פרופ' עמר חקר ובלש ובדק וraiין והבהיר מסורות והישווא גירסאות וניתח שימושות, ועל פי כל החומר הזה, שמעולם לא נבדק באופן מדויק כל כך, הגיע למסקנות מעניינות (הנטענות גם למשעה – אך בלי שהמחבר נגע בפסיקת הלכה בפועל) בעין מסורות של זני האתרוגים השונים, שמצואים מרמות שונות של הכלאה בין אתרוגי ארץ ישראל הוותיקים מתקופת חז"ל – לבין אתרוגים 'творצתר חז' (בעיקר מאי יון), ומוסגים שונים של טיפול וברירה. מוזכרים בקונטרס אישים רבים הקשורים באופן ישיר לפיתוח גידול האתרוגים בארץ במאה השנים האחרונות,

מהם שעסקו בשימור האתרכגים 'אוטנטיים' של א"י ומהם שטיפחו או סייעו לפתח צנים חדשים: רח"א ואקס מקאליש', מהרי"ל דיסקין, הרב קוק והחז"א מכאן, משפחות ברורמן, גלובמן, קיביליבץ', אורדינג, הלפרין, ליפקוביץ', שלמאן, קל' וועוד ועוד מאידך (חלקם הותירו את שמותם על זני האתרכגים אוטם טיפחו), והמקומות צפת, שכם, יריחו, ואדי קלט, חדרה, כפר הרואה, אום אל פאחים, בית מאיר, בני ברק, בת ים, חוף חיים, ירושלים, יפו ועוד, כל אחד מהם ומוסרתו ואתרכגיו. הביעות העיקריות שעמדו לפני המחבר היו הייעדר תיעוד של תהליכי הברירה והקידום של גידול האתרכג בארץ, סודות מסחריים שקשה היה לפצח, 'ואגדות אתרכגים', שצרך היה לפחות מהם את הדמיון ולהציגו לגערין ההיסטורי; הוא התגבר עלייהן, והצליח להסיק מסקנות, בזיהירות הרואה, לגבי מצב האתרכגים למיניהם הימים בארץ. מעניין לציין שהמחבר נתה לדעה, שכנראה הסכימו לה כמעט כל חכמי ארץ ישראל אשכנדים וספרדים בדורות קודמים, שכן לחוש 'لتולדות המורכב', הינו לאתרכגים שאחד מבוטיהם היה מרכיב בעל כנה ממין אחר של פרי הדר - אך הוא עצמו גדול במראה ובדמות של אתרכג רגיל ומגרעינו נתנו עצים חדשים, וכך לדעתו אין כמעט לחוש לאתרכגים מרכיבים בשוק המסחרי הימים בארץ (הראיה'ה קוֹק בדורו נקט חד-משמעות בגישה זו, כפי שפוסקים למשעה הימים גם רבינו ב"צ העדה החדרית, בגין כנראה לדעת החזו"א; ע"י בספר עמ' 48 ואילך). הוא מספר שרבים ממיני האתרכגים הקיימים הימים, לא רק האתרכגים התימניים, יכולם להגיע בשלותם למשקל של עד 2 ק"ג (אלא שהם נקטפים הימים בדרך כלל עוד בקענותם), ואז החלק הלבן-בשריהם (לא חלק הפנימי עם הגרעינים) ראוי לאכילה כפי שהוא; לאתרכגים במצב זה התקוננו חז"ל כאשר התיחסו אל האתרכגים כפרי שריגאים לאוכל). חידושים רבים בספר זה, וגם מי שירצה לפפק בפרט זה או אחר – ימצאו פרוס לפניו כל החומר בנושאים מוסבר ומעובד, חומר שחלק ניכר ממנו היה אובד בתחום הנשייה לולא בעודתו המסורתה של זהר עמר, ועל כך יהדרו יברכוו טוביים.

תורת המלך. חלק ראשון: דיני נפשות בין ישראל לעמים. יצחק שפירא ויוסף אליצור הדפסה שנייה עם תיקונים. יזהר, ה'תש"ע. רכט עמ' (yosie@odyosefchai.org.il)

'ב'המעין' בטבת תש"ע [ג, ב] עמ' 116 כתבתי כמה מילים על ספר זה, שעורר הרבה רעש עם פרנסומו - ושוב עלה לכותרות לפני כמה שבועות, כאשר המשטרת עצרה באופן שערורייתי באישון לאל הרבניים המחברים שליט'א כדי לחקור אותם על עבירות הסתה וצענות (bul'i או פלו' להזמין קודם לחקירה ממש). וכן חקרה את הרב גינצברג שהסתיכם בספר, ודרצה גם מרבית ליאור והרב יוסף להגיע לחקירה (הם עדין מסרבים, ובצדק). ההסבר לענן ניתן לציבור במכtab החתום ע"י עו"ד שי ניצן, המשנה לפראקליט המדינה לתקמידים מיוחדים', מל"א באב תש"ע, בו הוא מודיע כי לאחר בחינת תוכן הספר 'תורת המלך' הורתי למשטרת, זה מכבר, לפותוח בחקירה נגד חברי הספר הרב יצחק שפירא והרב יוסף אליצור, וכן גראן'ה'ם' המסכימים' הרב יצחק גינצברג, הרב דב ליאור והרב יעקב יוסף, בגין חשד לעבירות של הסתה לצענות והסתה לאלימות' וכו'; עכשו כמונן ברור לציבור כלו מה הייתה הדחיפות להוציא את שי הربנים מימיותיהם באמצעות הלילה לצורך חקירה, כמעט שנה לאחר פרסום המהדורה הראשתונה של הספר... טענתי בסקרית איז, ואני טוען כך גם עכשו (למרות כמה מהאות שקיבלת עלי כר) אחרי שעברתי שוב על חלקיים גודלים מהספר, "שאכן זהו ספר למדני הלכתית קלאסטי, שיש למדוד אותו ב מבחנים למדניים-הלכתיים, כאשר כל פ██וק יודע שלעיתים יש הפרש בין ההלכה העקרונית-תאורטית - לבין ההלכה למעשה, בה יש להתחשב בגורמים נוספים – לקולא או לחומרה – מעבר למה שכותב בגופה של ההלכה. כך הוא בהלכות שבת ובהלכות צנויות ובהלכות פיקוח ונפש, וכן הוא גם בהלכות הקשורות לייחס לגוי בזמן זהה הנידונות בספר..." ההכרמה המתותקשת והמצלמתה של כמה עשרות עותקים של הספר משרד הישיבה ביצהר ע"י שורות חמומי סבר עוררה בלב רבים זכרונות נגיס ממסמלי אחרים וمتkopות אחרות, וק"ו הזמן הרבעוני הagnostics המסכימים לחקרת משטרת, שהוא חצפה שעוברת כל גבול. עוד לפני ההכרמה המתוৎשתה זו אזללה המהדורה הריאונה כליל, והדפסה שנייה עם תיקונים והשלמות נדפסה והוצאה כבר בעותקים רבים, להגדיל תורה ולהדרה. אין ספק שצורך לשמר חוק, בזודאי שאלמלא מורה של מלכות איש רעהו חיים בלו', אבל הקרטירוניים כדי לקבע על פיהם מה מותר ומה אסור **במסגרת החוק הק"י**, ומה מוסרי ומה לא מוסרי ביחסינו כלפי שכנים-אבירים - עדיף שיושפשו מהש"ס והרמב"ם, הטור והטה"ע, הט"ז והפר"ח, הרב ישראלי צ"ל והרב עבדיה שליט'א, שאת דבריהם מציגים המחברים לפני הקורא, מאשר מה'תשוקות' הירושלמיות ומהחכמי העומחות הנתמכות ע"י 'הקרן לישראל חדשה' היודהה לשםצה', ש'מסובבים' את הפרקליטות ואת גורמי השלטון הכרזון; הצביאות בעניין זה זוקעת עד לב השמים. כך למשל מופיעה ב'תורת המלך' בהקשר מסוים הפסיקאuba (מתוך ספר ההלכה והמנוג' ספר חסידיים' רבי יהודה מבעל התוספות, סימן אלף יז): "יהודים שהיו חוליכם בדרך ופצעו בהם ליטאים ועמדו על היהודים, והיהודים הרגו הליטאים, ויש שם נקרים, יראים [היהודים] שמא יגידו [הנקרים] לבנייהם או לקרוביהם [של הליטאים] וינקמו מהם - יכולם היהודים להרוג אף אותן הנקרים... וכן מצינו בזוד, שנאמר (שם"א צ, יא) ואיש ואשה לא יחיה דוד פן יגידו לפלשתים"; האם אסור היה לדפesis' זאת? האם צריך עכשו להתחליל לצנזר את ספר הפסיקא ולהתאמים' אוטם לחוק הישראלי העכשווי? כמובן שלמעשה ישкол הפסיק מה להורות במקורה דומה, כאשר ברור שלא כל הנגגה שמתאימה לאשכנז לפני תسع מאות שנה מתאימה לישראל ליום הזה. אך מה שברור לנו לא ברור כנראה לחכמי הפרקליטות... ברכות'ם' מקרוב לב לשני המחברים החשובים שליט'א שימושים להפץ תורה-אמת בכתב ובעל פה, ולראשה, שירה ויעיצה של מדינת ישראל, וכן לפרקליטיה, שופטיה ושותריה - שהקב"ה ישלח אורה ומיתו עליהם ויתקם בעזה טובה, שלא יאמרו על מותר אסור ועל אסור מותר וישמרו בם חביריהם...

לזה דבר בעטו ה'תש"ע, יفرد והיה לחמזה ראסים: סדר הימים, דברי הימים, עתים לתורה, יבנה המקדש ומעשה בראשית. מאת הרב מרדכי גנטו. בני ברק, [תשס"ט]. עמ' 1520 (057-2328620).

לקראת שנת תשע"א הבאה עליינו לטובה אני מרגיש חובה להזכיר שוב לטובה את 'לוז' דבר בעטו של תש"ע שכבר בלוי אצלי מראש שימוש, אחרי ששירתה אוטי כמעט כמעט במשך ימים בימיו במשך השנה החולפת. זו הפעם החמישית שאני כותב כמה מילים על

לוח מיוחד זה (עי' 'המען' תשרי תשס"ג [מג, א] עמ' 64, טבת תשס"ד [מד, ב] עמ' 89, תמוד תשס"ה [מה, ד] עמ' 92 וטבת תשס"ז [מז, ב] עמ' 95); הוא אכן גודש בכל טוב עד למעלה מגדיות - ובכל זאת ניתן בו כל מה שהלב חושק בכל הנושאים בהם הוא עוסק, ורבים הם. על למקרה ממהה הסתכוות ומכתביו הברכה שקיבלו העורך גנוו לכריכם הקודמים הוא הוסיף השנה עוד כמה, ולי נגע לבב עיקר מכתבו של העילוי הצעיר הרוב אברהם יעקב זילברשטיין בן הגרא"י וכן הגריש"א שליט"א ולמעלה בקדושים, שכתב שההתועלת העיקרית מלהולח בשביilo היהת" להחשייב כל יום, אפילו סתם יום שנחשב ליום 'אפור', ליום שיש בו חשיבות". זהה אכן ההרגשה כאשר לכל יום יש את הליכות והנהגותיו המינוחדות, כשמדוברים ארועים חשובים שקרו בו לעם ישראל ואלמנשות בעבר הקרוב והרחוק, כישיש בו הוצאה לנצח גרמי השמים בשעתו, וכמוון – כישיש בו תזכורת לכל סדרי הלימוד האפשרים המשמשים איש איש לפ' מהלו, וכן עצות טובות שהזמן גרמן וכד'. באמצע השנה קיבלו מני הלווח פנקס תיקונים בשם 'דבר דבר על אפנוי' (עם הערכה אופיינית של העורך שכך צרייך לקרוא את התיבה 'אפנוי' ולא בשימוש המקובל), ובו כמה העורות לתקן והשלמה וכן עשרה עמודים מוכנים לגזרה והדבקה במקום עמודים שנפלו בהם שיבושים – הכל כדיית השלים שכנון בה העורך שליט"א. החן המיוני של העורך ואגנונו הייחודי בולטים בכל עמוד; למשל ביום בו נכתבות שורות אלו, ט' אלול, ציטט העורך בכמה שורות שנשאו כנראה פניות בסוף 1293 את הכתוב בספר חסידים לר' החסיד בעל התוספות סי' תשטו על הפסוק מקהלת' ביום טובה תהיה בטוב וביום רעה ראה' שיש לטשייל לכל מי שנמצא בצרה וגם לאשה שתובעת בנהר, והוא מօסיף: 'גם עזרה בנשיאות עגלת הילדים בחדר המדרגות או באוטובוס חוללה בך!' זהו הלווח העשרים וחמשה בסידרת 'לווח בעתו'; הלווח משtabה משנה לשנה, כפי שניתן לצפות כאשר העורך מקבל בשמהח ובסבר פנים יפות כמעט כל העורה והצעה לשיפור וליעול. הוא מסתiens בעצה טוביה לניסעים לשולשת ימי החג-שבת: לסגור את בריג הגז הראשי למנוע דלייפות, לנעל היטב חלונות ודלתות, להשאייר או רוזולק בשעות הלילה 'כדי שהזרים יחשבו שמישו בבית' וכד'. ואחר כל השבחים: עדיין צורם לי של Marshal' בדברי הימים' של ג' אלול לא מזכיר הראי'ה קוק בין הנפטרים החשובים צצ'ל מתק"ח ועד תש"ח; אני מבין את שיקוליו של העורך שליט"א, אף מכיר בעובדה שהוא אכן כפוף בכך לדעתו האישית בלבד, ובכל זאת...).

בכור קדושים. דיוונים ההלכתיים שהתעוררו במשך החלאי בארץ ישראל בענייני מכירת בכורות, האכלת תורה להבמה שנמכרה לנו, דיני מומיים בבכור בהמה טהורה, הטיפול בבטור קדוש ופרט חמוץ. Mata מדדי בהר"ש עמנאל, ביתר, תש"ע. רמח+מח עט' (02-5725384) בפרק 'איזהו מקומן' שנאמר בתחלת תפילת שחירות מזוכרים, 'כשלהמה פרים שפטינין', כל סוגי הקודשיהם. בזמן זהה, חז' מחודח – הבכור. הלכות בכור בהמה טהורה נידונו בשבועה פרקים במסכת בכורות, ותולאים בהם לאוין ועשין רבים הנוגאים היום למעשה מדורייתא. היצירוב בכללותו סומר על קר שהמונינים על הנסיבות פורטאים את הבעליה, ושואן אינו יכולبشر קודשים בטומאה ומהচוז למקדש; הפטרון נסمر על פסיקת מרן בשו"ע (י"ד ס"י שכ סע' ו') שבזה"ז, שא"א להקריב את הבכור, מצוה למוכר חלק מן הבמה המבכירה לגוי, מפני ששנותפות של גוי בהמה הממליטה פוטרת את הבכור הנולד מדין בכורה. אולם שאלות ההליכות רבות עומדות ב坌יס מכריה זו, גם מצדיה העוני וגם מצדיה המעשי. הרוב מדרכי עמנואל שליט"א, בן קיבוץ שעלהים שלמד שנים רבות בישיבת 'mir' ובבית המדרש להלכה בתהיישות, מתמחה בחילק השביעה המכירה הנ"ל בשלמות ובהידור, כפי שראו לעשות כאשר מדובר בפטרון ארצי של איסור דורייתא, כח' בעיות מעשיות והלכתיות לא פשוטות, בין השאר בענין קניין האברים מן הבמה שאותה מוכרים לגוי, בגמירות הדעת, בחחלה איזה איבר כדי למכור כדי לצאת מידי ספק, ועוד. בשיטות אונף הנסיבות ברבות הנסיבות הראשית ורבניה בת' המתביחסים, בס"ע הרוב זאב וויטמן שליט"א רב 'תנובה' ותיק התיעצות עם הגרא"ן גולדברג שליט"א – נכנס לעובי הקורה, ותוצאות מחקרים העיוניים והמעשיים, בעקבות פעילותם ועבודותם המעשית בשטח, סוכמו בספר מקי' ומפורט. אביו ר' שמואל נ"י, מוויטקי קיבוץ שעלהים, כותב בדברי ברכתו בראש הספר שח'יבר זה מבטא באופן מיוחד את השילוב של תורה עם 'דרך ארץ' כפושטה – שילוב לימוד התורה והלכותה עם בירור של דרכי החיים הארץ-ישראלים, כשהתנאה היא ישוב הארץ על פי ההלכה. באופן מעשי ברור שהעיקר הוא שהמונינים על השחיטה ברחבי הארץ ידאגו לכך שיישחטו בכשרות אך ורק עגלים וכבשים שברור שאין בהם קדושת בכור, ואחריות גדולה וכבדה מוטלת עליהם. בהמשך הספר דין הרוב עמנואל בסתריה-לאכורה הק"י מת בין מכירת הבמות לכחן שמבצעת כדי להאכיל אותו בתמורה – בין מכירת המבכירות לגוי, בדיני מומי בכור בזמן זהה, וכן הוא דין בפירות בפרשת העגל הבכור שגדל בשנת תש"ח בבית החולמים 'שער צדק' בירושלים ועלילויות, בשאלת האם 'עגיל' עם מספר שחוחבר לאוזן של בכור מהוות מופטר אותן ממכורה, ועוד ועוד. בסוף הספר נספח מעניין: תרגום לעברית שנעשה בידי ר' שמואל עמנואל של סידרת המ Amarim 'ו'ם בבית המקדש' שח'יבר ת"ח מרטודם שבholes, הרוב שאל משה סלאנטער צצ'ל, לפני מהה שנה בדיק', עם העורות והוספות רבות. ספר מלא וגודש. יש"כ של איש ההלכה והמעשה הרוב מדרכי עמנואל שליט"א, ששילובו בפיקוח על מערכות כשרות בארץ גרם וימשך לගרום לשיפורים ממשמעותיים וחשיבותם בתוכונים אלו.

מסכת פאה עם פירוש רבינו משה בן מימון. נוסח המשנה כפי שהעתיקו הרמב"ם, המקור הערבי של הפירוש, תרגום עברי המבוסס על תרגומו של הרב יוסף קאփע עם תיקונים. העורות נוסח, מריא מקומות, פירוש מקיף הכלל הקבלותם לכל כתבי הרמב"ם, ומחקר שיטות על דרך הרמב"ם בפירושו לשנה. מאת דרכו פיקסלר. ירושלים, הוצאת 'עליזות' שע' ישיבת 'ברכת משה' מעלה אדומים, תש"ע. 10+תקב עט' (02-5353655)

זו המסכת השלישית עם פירוש הרמב"ם שיוצאת לאור ע"י הרב ד"ר פיקסלר, אותה שיטה מוקפדת ודקדקנית שמייחדת אותו במחקרים בקדושים ובחול, ובעיקר בהוצאה לאור של ספרי אדוננו הרמב"ם. הביאור של הרב פיקסלר רחב כמה מונחים מפירוש הרמב"ם עצמו, וכן לסידוק שלם בכל פרט נוסח ופירוש בדברי הרמב"ם – הוא מגיש לפני הלומד ביאור שלם פרשנוי-הلاقתי-מדעי למשניות כולל. הנספחים החשובים בסוף הספר יש להם ערך בפני עצם – יחס הרמב"ם לירושלמי, פרשנות של מילים בפייה"מ ע"פ תרגומן הארמי, דרך אזכורם של דעתות ודמויות נוספות בפייה"מ, מידות ומשקלות במשנת

הרמב"ם, הריאליה שבמצות עוללות, ועוד ועוד. הארכתי בשבה מהדורה זו בgal" טבת תשס"א [מו, ב' עמ' 94-95 כהמשך]' את מסכת ברכות (תשס"ד) ומסכת שבת (תשס"ה). המהדיר כתוב מבאו שהעיקוב הרב ביציאת המהדורות על מסכת פאה נבע בין השאר מהמשבר הכלכלי של השנהים האחרונות, שמדגיש את מסורת הערכיהם של מסכת פאה. זיכה המהדיר, שלמרות תפוקתו האקדמיה הבכיר בבה"ס להנדסה של אוניברסיטט בר אילן עיקר עיסוקו בתורה, להמשיר להוציא, ביל' עיכובים, סידרה חשובה זו עד תומה.

שוו"ת אבני דרך. שאלות ותשובות שהזמן גרמן בארבעת חלקו שלוחן עורך. אלחנן נפתלי פרינץ. ירושלים, תש"ע. שני חלקים. (2-2) 9998679

כמאתיים תשנות בכל חלקו השו"ע, רובן על או"ח וו"ד, מופיעות בשני כרכי שו"ת אבני דרך מאת הרב פרינץ שליט"א, הראשון על או"ח והשני על שאר חלקיו השו"ע, יחד כ-700 עמ'. יגיעהו והתמודטו וכשרנו גרמו לרוב פרינץ להסביר תשנות לשואליו, רבנים אברכים ותלמידים, בשפה ברורה ונעהמה, הן בשאלות מציאות שנוצר עוד מקום לדון בהן - והן בשאלות שהדרך לעסוק בהן פחות, כמו למשל: דיני עמידת כהן בתורו; עשיית שרשות ע"י ילדים מאיטריות (דיני ביזוי או כלין); דיני הברכה על ריעית אדמה; כיבוי שריפת יער בשבת; דיני תוכחה – גישתו החינוכית של הרמב"ם; האם מותר לקנות מיטת קומותיים (חשש להכנסת תקלת הביתה; בעית שנייה מעיל מראותו של חוליה); התנדבות כהן למ"א; שמרטפות (ביבי-סיטר) לאור ההלכה (בעיקר דיני יהוד); הגדרת המונח 'קידוש השם' והשלכותיה; ועוד ועוד. המגאון הרחב של המ██כים, גדול תורה מכל רוחבי הקשת התורנית-ציבורית, המבאים הערכה רבת המחבר, מחזקים את ההערכה שakan ראיו לה ספר שו"ת זה, שמצטרף לאחיו הבכור על אותו שם על התורה והמוסדים, ולספר בלבתך בדר' העוסק בביטחון בדרכם. גם בספר זה טרחת הגרא"א בנצץ שליט"א, רב ירושלים העתקה, להעיר, להאיר ולהוסיף מדילה, ושכמ"ה. מפתח עניינים מפורט בסוף כל כרך מסויע מאד להגעה בਮחריות לכל עניין נזכר.

הו"ז יקר. פירושים, חידושים והגיגים לפי סדר פרשיות התורה, והערות על פירוש "אור החיים" ועל ספר "שפת אמרת". מאת יעקב קאפל ר"י פ"ז. ירושלים, פלאה"ם, תש"ע. רכב עמ'. (02-6426887)

מדפי הספרים התורניים בחנויות הספרים מלאים על גוזתייהם בספרי חידושים, פירושים וליקוטים על פרשיות השבע, מכל הסוגים והמינים והצבעים. אם ספר מסוים מסווג זה זוכה למדזרה חמישית תוך ח"י שנים – מדובר ללא ספק בתופעה מיוחדת במיניה. בכר אני מתכוון לא לספר שנמצא כאן בכותרת – אלא לאחיו הבכור, הספר 'קישוטי תורה' שגם אותו חיבר הרב החריף והבקי ר"ק ר'ינץ, שיצא לאור לאחרונה במדזרה חמישית מתוקנת ומורחבת. גם אחיו הצעיר, הספר 'הו'ן יקר' שיצא לאור זה עתה, מלא וגדוש פירושים, דקדוקים, הערות וליקוטים, נוסף על שני קבצי הערות על פירוש 'אור החיים' ועל דברי השפת אמרת', אהובי נפשו של הרב ר'ינץ שליט"א. אין מדובר כלל ב'וורטימ' נחמדים על הפרשה, אלא בדקדוקים למדניים הכתובים בלשון קצירה, והדורים מהמניין להעמק בדברים כדי למצות את האזכור הטמון בהם. יתרון שהוא שפה שפה ענייני הקוראים-הלומדים הקונים את הספרים האלה באלפיים הוא השימוש של דקדוק בלשון הפסוקים ובלשון המפרשים הקדמוניים עם הסברים הגיוניים-למדניים, בתוספת 'פרפראות' חדות ועמוקות ועינוי מחשבה ומוסר קצרים, המבוססים על כלל חד ושנון ובקיאות מופלאה בכל הספרות התורנית - ח"ל ראשונים ואחרונים, פוסקים שו"תים ומפרשימים, ועוד מסורות ותורות שבעל פה' בשם גDOI ישראלי מכל הדורות. גם בעניינים שכבר עסקו בהם גדולים וקטנים, Kadmonim וחכמי הדורות האחרונים, מוצא המחבר מקום להתגדר בו. כך למשל בענין חלום פרעה (עמ' נד-נה ב'הו'ן יקר') התקשו רבים בשאלת שניסחה הרמב"ן בקייזר (בפירושו על בראשית מא, ד): "הלייעץ למלך נתנהו?!" איר' ידע יוסף ש'חלום פרעה אחד הו'א' ושהוא ציר להגיאש את פתרונו? מחדש הרב ר'ינץ שהרז טמן בפסוק הראשוני, הן בתיאור החלום והן באמירתו ליוסף ע"י פרעה, בו מודגש שפרעה עצמו בחלומו נמצא וראה בעינו את המסתור בחלומו: 'הנני עומד על שפת היאור והנה' וכו'. לשם מה הראה ה' לפרטה שהוא עומד וראה את כל חלומו? מה מוסיףו לחלום מכך במוקם האירוע? מכאן למד יוסף ש'את אשר האלקיים עשה הגיד לפרטה' - מוכחות בחלום באלה ללמד כי על פרעה מוטל להתגדר על הקשיים שנמנבא החלום, וא"כ על יוסף מוטל לטוין אותו לכך. דיקון נפלא, שנראה שלא קדמו לו אדם. כך בתחילת פרשת האזחים (שם עמ' קס-קסא) עוסק המחבר הרב יק"ר בנסיבות של 'השימים' ו'הארץ' והפעלים 'האזור' ו'וותשמע' בהתאמה, והתייחסות 'אדברה' ו'אמרי' הסמכות להם. הוא מביא את דברי רבינו הטור בפירושו ובפרפרותו (את שני הספרים האלה הוציא לאור הרב ר'ינץ בעבר במדזרות מתוקנות ומושלמות) שהשמות' הם המלאכים או יושבי הערים הגדלות ו'הארץ' הם בני האדם או יושבי הערים הקטנות, ומסביר את הדברים על פי דברי ר' יוזל ב"ר משה תלמיד המהרא"י בעל 'תרומות הדשן' בספריו 'לקט יושר ריש הלכות סוכה' (או"ח עמ' 143 במדזרה הישנה); עמ' שכך במדזרה החדש שהוצענו לאור לאחרונה במסגרת 'מכן שלמה אומן': 'שמות' הם הגאים, ומה שלא כהיר בתשובה; לעומת הנבאי ישעיהו שהוא ירא מן הגאים אמר להיפך – 'שמעו שמים [שמעה חלקית ומרוחקת] וזהINI הארץ'. וממשיך המחבר: "בכך מתבאר גם 'אדברה', לשון עז, בדברי משה אל הגאים, ואילו כנגד הענויים 'אמר פי' – לשון רכה". והוא מוצא לפירוש זה סמרק בדברי השל"ה, האברבנאל וה'כל' יקר', מתאים אותו לשמעה 'הרווחת במשפחתנו' אודות זקננו הגadol רבינו ר'יך צ"ל רבה של בודפשט (שהמחבר נקרא על שמו) על החלום שחלם פעם בלבד ר'ה ועוד ועוד, והדברים מאירים ומשמעותם.

מצוות השבת. ממרה עד סוף. מאת אלחנן אשר הכהןadel, ראש ישיבה בישיבת רבינו יצחק אלחנן. פסייאק (נו' גרטוי, ארה"ב), תשס"ח. קז עמ'. (rradler@juno.com)

לעיל במאמר על נסוח תפילה נוספת (עמ' 61 ואילך) כבר הזכיר ברמז שבחו של הספר הזה, שעוסק בפינה מיוחדת בתולדותיה של קבלת מצות השבת ע"י עם ישראל, כפי שכותב הגאון רבינו זליג וויס שליט"א בהסתמכו 'ועל אף מאות ספרים שנכתבו על כל המקצועות השונים שבמצות שבת והלכותיה - השיל הרה"ג' המחבר למצוא בקעה להתגדר בה,

והair מחשכים באור תורתו בסוגיה שעדין לא נtabaraה דיה. שהair מיחודה מצות השבת בכר שהוא הוטלה על עם ישראל במרה, ושוב באלו – מקומ ירידת המן ליאשונה, שבועות ספורים לפני קבלת התורה-כולה במתן תורה; והנה מתברר שלפרט 'היסטוריה' זה משמעויות מרתקות לכת, שאף נגעות לאופי הילכה! המחבר פותח בקושית התו' במסכת שבת (פז, ב) שהשבת אותה חיללו ישראל בחיפוש המן (שהלה כנראה בכ"ב באיר) לא הייתה השבת הראשונה לאחר שנצטו' בדי שבת, בגין פשט הגם', ומכאן הוא ממשיך ומוכיח שהוא רמות שונות של חיווי שבת שנתקבלו במקומות שונים, והוא אכן כמו' בינו לבין תורת החומין והוצאה, מלאכת אוכל نفس, מתי הוקבע שהשבת מתחילה מהלילה, ההבדל בין המצות המתגבר לגדר הלות החומין והוצאה, המלאכת אוכל نفس, מתי הוקבע שהשבת מתחילה לבן נח, חילוק המלאכות בשבת, הפטורים השוניים שניתנו לפני תורה ואחריה, היחס בין מצות השבת ואיסור השבתה לבן נח, חילוק המלאכות בשבת, הפטורים המלאכות שבת, העונשים השונים על חילול שבת, הקרבנות המיוחדים לשבת, ועוד ועוד, ככל העניינים האלה משלבים בנקודה המרכזית שעלה עמד כל הספר – מועד קבלת החלקים השונים של מצות השבת ע"י עם ישראל. כמה מן הפרקים התרסמו בעבר לראשונה בכתב העת התורני האיטקי 'אור המזרח' שהמחבר המוכשר שליט'א היה אחד מערכיו, שפקד לצערם של רבים מלצת לאור. כשם שבאייר הרוב אדרל שליט'א בחריפות וمتיקות סוגיא מיוחדת זו – כן יזכה להמשיך ולהאיר באור תורתו בכתב ובעל פה עוד שנים רבות וטובות.

פסיכולוגיה של מעלה. תורה הנפש של הרב קוק. פסקאות בביורו יובל פרוייד. ירושלים, 'ראש יהוד' – מרכדים למודעות עצמית, תשס"ט. עמ'. (02-6791122)

הראי"ה קוק צ"ל, שבימים אלו מלוא ע"ה שנים לפטירתו, זהה עבini רוחו בדיקות מה שקרה כאן היום: עליה מעלה-מעלה שלצידה יידה מטה-מטה, המן מתקבבים ורבים מתרחקים, צמאן להזחות לצד מאסת התורה ומצוותיה. כבר ביום כתוב רבות על הספרות וכוכחה, וקרא להשען באמצעות הדור, הקרובים והרחוקים. המאמרים והספרים שכabb הוא כתבו תלמידיו הגדולים, המלאים תורה וחכמה, חינוך והתבוננות, יראת שמים והדרך להשגתה, רוחקים היום מՏגנום מהבנתם של מי שלא זכו לשוכן בבית המדרש. לשם כך הילה תנעת ראש יהוד, שAKER בתאה ובבאים רבי-רבים אל התורה ואל מצוותיה, לפרשם ספרים שמעבירים את תוכנם של דברי הראי"ה בכלים נוחים וקלים יותר לעיכול. הרב פרוייד הוא אחד הפעילים הראשיים בראש יהוד', והוא נטל פיסקאות-פיסקאות מדברי הראי"ה ותרגם' לשפה עכשוית, 'ישראלית', כך שהדברים יכול בע"ה להיכנס ללבבות אח"י', שרבים מהם פותחים היום יותר מתמיד לשימוש ולŁמוד ולקבל אם יושטו להם את המזון הרוחני אותו הם מבקשים בסגנון מתאים. כבר כמה וכמה ספרים וחוברות בסגנון זה יצאו לאור, ואנשי השיטה של תנעת ראש יהוד' מעדים שהם מצילים מעבר-למצופה להיכנס ללבבותיהם ולמוחותיהם של הרבה יהודים טובים, שזכים בעזרת כלים אלו להתקדם לאביהם שבשמים. וכי שבחה רב' ישמעאל אמר' בנות ישראל יפות הן, אלא שהעניות מנולתן – כך אפשר עתה לומר בפה מלא שרבים מהינו יושבי הכריכים שבחי צנויותם הם רוחקים-רחוקים – קרובים הם בלבם לאורה דמהימנותה, וכשהם שומעים ולומדים דברי תורה ואמת מתברר פתאות שמאחורי קליפה דקה נמצאים אחים קרובים. המחבר מתנצל על כך שבאופן טבעי נאלץ לקוץ פסקאות ולשוטר על אהרות, הכל כדי להגשים את דברי הרב צ"ל לקוֹה הפטוניציאלי, מעין ביטולה לצורך קיומה. לדעתו מספר זה, העוסק בתורת הנפש היהודית, כל אדם המעמיק במשמעות חייו וחי' זולתו יפיק תועלת רבה. ההתבוננות באורות הרב קוק 'הוריד' לנו בכתביו, שהופעתם החדשת הם מונחים מבוארים ומאירים לפני כל, עשויה בע"ה לסלול سبيل נוסף אל המאור שבתורה; 'ישמעו רוחקים יבואו ויתנו לך כתר מלכה'.

תנוועה בעקבות, מנהיגות אגדות ישראל לנוכח השואה. יוסף פונד. ירושלים, מס, תשס"ה. (yossefu@gmail.com) עמ'. 330 עמ'. (yossefu@gmail.com) בглавון 'המעין' של تمוז תשס"ז (מצ, ז) עמ' 92-93 סקרה את הספר 'עת לשעות להצלת ישראל' מאת ד"ר חיים שלם העוסק בחקר פעילות תנעת אגדות ישראל' בשואה, וסימתי את הסקירה בהנחה ובתקוויה שהוא יהוה פתח למחקרים נוספים "шибהירו את מה שבאמת היה ואת מה שהיה ציר להיות בתקופה קשה זו לעם ישראל". לא עברו חודשים רבים, ולא קשר לספר הנ"ל יצא לאור הספר 'תנוועה בחרכות', שב עסק בדיקון בנקודה זו: בחינת תנגותיה ופעילותו של תנעת אגדות ישראל' על שלוחותיה ומוסדותיה בשואה. המחבר, בעצם בן למשפחה של ניצולי שואה, מעד שהעיסוק בליקוט החומר ובכתיבתו דרש ממנו גPsi נPsi נPsi, והיה טען מערבות רגשית חזקה. ובכל זאת הוא עשה והצליח, בתמציאות, לככל שעבדה והערכה מגובים במסמכים ותעודות, הוא פורס את השמל' מהרתק ההיסטורי של אגדות ישראל, דרך ראשית החורבן וההתארגנויות הרוחניות הראשונות לסייע והצלחה, העמידה של אנשי התנוועה מול נציגי האומות, ההלם בעקבות הידיעות על ההשמדה, וההתמודדות הרוחנית עם האסון אחריה השואה. לדעתו השואה הייתה כה נוראה, והיקף פגיעה היה כה גדול, עד שאי אפשר היה לצפות להתמודדות משמעותית עמה של מוסדות אגדות ישראל, ولو רק בגלל שהמרכז התרבותי והאנוש של התנוועה הייתה בפולין נתק מהעולם כולו, ואף עמד בפני עצמו. ובכל זאת לא מעט נשעה: הוא מתאר את התמייה המשמעותית שהייתה בפועל נתק מהעולם כולו, ואף עמד בפני עצמו. ובכל זאת לא מעד נושא: את הנסיבות הבaltı-פוסקים להצליל יהודים בכל מקום בפליטי השואה שנמשכה באופן מסיבי במשך כל ימי המלחמה, את הנסיבות הבaltı-פוסקים להצליל יהודים בכל מקום אפשרי – כולל תוך קשרים עם אנשי העולם התיכון העולמי וכן עם נציגים נאצים, ואפיו תוך הפרת חוקי המדינות בהן שהו נציגי התנוועה, בניגוד לעקרונות שהנחו אגדות ישראל מיום היוסדה. ד"ר פונד מצין שבתחלת המלחמה המאמץ העיקרי של אגדות ישראל נטבח להצלת היישובות וגדולי התרבות, ורק כשנודע היקף ההשמדה שונתה התפיסה להצלת כללities של כל מי שאפשר להצליל. בהמשך הוא מגיע עד היחס של הציבור החדרי לקביעת יום הדיכאון לשואה ולגבורה ע"י מדינת ישראל, והקריאות, שלאنعم, של פועל התנוועה אל גודליה, ליום זיכרון' חרדי. זהו ספר מלא חדש, שמשarie' את הקורא בהרגשת אימה על מה שהיא, והתפעלות מהמעט שבעל זאת עשה ע"י ייחידים וקבוצות מtower תנעת אגדות ישראל'; יתכן שמעט' זה הוא שהביא להעמדת עולם התורהשוב על רגליו אחרי שנות דור. מלאה הערכה לד"ר פונד על ספרו הרציני, המקיים, האובייקטיבי והמרתק.

אמר' במערב. ליקוט המחלקות העיקריות בין הירושלמי לברבי. נלקט ונערך בס"ד ע"י אחיקם קשחת.

התלמידו 'דין' הוא התלמיד הbabelי, בכר אין ספק. במסורת העם היהודי כלו התלמיד היירושלמי נמצא במקום שני, ועל כך אין חולק. אולם לא תמיד שמים על לב שאלפי חידושים נמצאים בתלמוד היירושלמי, בפרטים ואף בכללים, שאפשר להשלים בהם את תורה הbabelי, להזכיר בהם במחלוקת ראשונים ואחרונים, למצאו בהם מקור למנהגים עזומים ולהנחות שמקורה מסווג, וכך. תמורה על כן שרבניים ותלמידים עלולים להגוט בעין בסוגיות הbabelי ומפרישה עד האחרוןים שביהם, ולא לראות צורך 'להציג' לפחות לסוגיות היירושלמי המקבילה, שהעיוון בה עשוי להאיר עיניהם. כמו ראשונים ומעט מגדולי האחרונים, באופן לא שיטתי ולא שלם, נהגו להביא את היירושלמי כסיע או כדחיה לשברות ולשיטות. הרב קשת, מתלמידיה הבולטים של ישיבת 'מרכז הרב', בכח התמדתו וכשרונותיו המרוביים, עבר באופן שיטתי על סוגיות היירושלמי וליקט את המחלוקת והחידושים העיקריים שיש בהן מול סוגיות הbabelי כפי סיידן לאורך הש"ס כלו, אך שבמבחן קצר יכול הלומד לדעת בכל סוגיא אם ואיזה לשוניים הפוזרים בירושלים, כמו למשל הערכה שהשם 'תודוס' המופיע babelי כמה פעמים מאויית היירושלמי 'תודוס', ומכאן שם babelי מדובר על ו'ו' עיצורית ולא על חולם או שורוק. המחבר טרח והוסיף מבוא קצר ללימוד היירושלמי ובו בין השאר תיאור תמציתי של מפרשי ודפוסיו השונים; דין קצר בכמה נקודות במחלוקת הbabelי והירושלמי – הטעם לקביעת הפסיקה babelי, המקרים שביהם בכל זאת פוסקים ירושלמי, שיטת הרמב"ם בנושא זה, יחס ספרי חז"ל الآחרים ליירושלמי ועוד; וכן קונטרס קצר בו פירוש מילום קשות בירושלים. הספר מסתיים בפתחות מפורטים. החריצות והבקיאות של הרב קשת מפליאים: רק לפני שלוש שנים, בಗליון ניסן תשס"ז (מצ, ג' עמ' 97-99) סקרה את ספרו הענקי 'קובץ יסודות וחיקאות השלם' ובו גדריהם וחיקיותם של דין ומושגים בכל הש"ס, ועתה עומדת לפניו הכרך הגדויל הזה של 'אמר' במערבא'. התועלת שבפעולותיו התורניות-ספרותיות של הרב קשת חרגת ממקומה וזמןנה, וניתן לצופות שעוד רב טוב לומדי התורה טמון בתוכניותיו לטוווח הקרוב והרחוק יותר. ימשיך ועליה הרב קשת שליט"א מעלה מעלה!

ישיבת שעלבום כולה, על רבתניה, מנhalbיה ותלמידיה,

מתאבלתمرة על פטירתה בדמי ימיה של הנערה

טובה חיבה ע"ה

בת הרב ראובן- יצחק ולאה אונגר הי"ו.

בחנמת ציון ירושלים, ובהמשר תחומות לשגשוג הישיבה ומוסדותיה,

ינוחמו ההורים היקרים והאחים וכל המשפחה

תנצב"ה